

Knopek, Jacek

Polonia wobec wyzwań przyszłości

Dzieje Najnowsze 32/4, 293-296

2000

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Polonia wobec wyzwań przyszłości

Staraniem Rady Porozumiewawczej Badań nad Polonią odbyła się w ośrodku konferencyjno-rekreacyjnym w Kręglu nad Zalewem Koronowskim w Borach Tucholskich konferencja naukowa, której głównym celem było przedstawienie wizji zbiorowości polonijnych w świecie w nadchodzącym stuleciu. Tym samym było to już szóste spotkanie naukowe zorganizowane staraniem Rady¹, której centrum mieści się w Muzeum Dyplomacji i Uchodźstwa Polskiego Akademii Kazimierza Wielkiego w Bydgoszczy. Patronat nad konferencją objął premier RP, prof. Jerzy Buzek, a przewodniczył jej w czasie trwania obrad ostatni premier RP na Uchodźstwie, prof. dr Edward F. Szczepanik, który przybył z Londynu.

Konferencję w Kręglu rozpoczęło przywitanie przez kierownika Muzeum Dyplomacji i Uchodźstwa Polskiego Akademii Bydgoskiej, prof. Adama Sudoła, prelegentów i zaproszonych gości: rektora Akademii Bydgoskiej, prof. Andrzeja de Tchorzewskiego, ministra stanu w kancelarii prezesa Rady Ministrów, przedstawiciela oddziału kujawsko-pomorskiego Stowarzyszenia „Wspólnota Polska” prof. Sławomira Kalembki, a także wicewojewody kujawsko-pomorskiego. W trakcie posiedzenia plenarnego przyznano także dwie nagrody-statuetki przygotowane przez kapitułę Rady Porozumiewawczej Badań nad Polonią, którymi uhonorowano prof. Edwarda Szczepanika z Londynu i księdza dr. Romana Nira z Orchard Lake w Stanach Zjednoczonych za dokumentacyjny i naukowy wkład w rozwój badań nad Polonią. Nagrodę specjalną wręczono również Witoldowi Stanisławowi Sulimirskiemu z fundacji polsko-amerykańskiej za wspieranie polskich badań naukowych i przyznawanie stypendiów na ten cel dla młodych i wyróżniających się pracowników nauki. Okolicznościowy medal Rada Porozumiewawcza przyznała także prof. Jerzemu Gawendzie, wicepremierowi rządu polskiego na Uchodźstwie. Za wkład w przygotowanie konferencji organizatorom podziękował przedstawiciel Kongresu Polonii Amerykańskiej, Ryszard Ciskowski. Posiedzenie plenarne zakończył referat dr. Kazimierza Nowaka z Londynu: *Emigracja, Polonia a wyzwania przyszłości*.

Przegląd literatury badawczej przedstawiono następnie w trzech zespołach problemowych. Ze zgłoszonych 55 wystąpień nie zreferowano na konferencji jedynie kilku. Prelegen-

¹ Dotychczas Rada Porozumiewawcza Badań nad Polonią zorganizowała następujące konferencje naukowe: „Emigracja — Kraj. Perspektywy współpracy naukowej nad zbiorowościami polonijnymi”, Lublin 1996; „Organizacje polonijne. Dzieje, współczesność, perspektywy”, Rogi 1997; „Nauka polska na obczyźnie. Stan i perspektywy badawcze”, Zielona Góra 1998; „Idea niepodległości i suwerenności narodowej w działalności Polaków w kraju i na obczyźnie 1918-1998”, Rogi 1998; „Polityka zagraniczna Polski w latach 1944-1990 w ocenie emigracji”, Łagów 1999. Zob. *Rada Porozumiewawcza Badań nad Polonią 1996-2000. Dokumentacja działalności*, oprac. W. Hładkiewicz i M. Szczerbiński, Zielona Góra 2000.

ŻYCIE NAUKOWE

tami byli zarówno przedstawiciele środowisk emigracyjnych, jak i krajowych. Wśród referentów znaleźli się przybyli ze Stanów Zjednoczonych Ameryki, Wielkiej Brytanii, Francji, Belgii, Holandii, Danii oraz krajów byłego Związku Radzieckiego, szczególnie Litwy. Z przedstawicieli polskich ośrodków akademickich należałoby wyróżnić Instytut Historii PAN, Uniwersytet Łódzki, UMCS w Lublinie, UAM w Poznaniu, UMK w Toruniu, Uniwersytet Opolski oraz Akademię Kazimierza Wielkiego w Bydgoszczy. Pojedyncze referaty przygotowali także badacze z kilku innych ośrodków akademickich.

Zespół pierwszy (przegląd ogólnopolonijny), pod przewodnictwem prof. inż. Zygmunta Szkopiaka z Londynu, skupił się na kilkunastu referatach wygłoszonych w dwóch sesjach nad strukturami polonijnymi oraz wyzwaniem Macierzy i Zjednoczonej Europy. Z poruszonych tematów na uwagę zasługują: Dylematy Polaków na uchodźstwie w ujęciu władz RP na obczyźnie 1945-1950; Organizacje ogólnopolonijne; Działalność emigracyjnej PPS w Międzynarodówce Socjalistycznej; Wizja przyszłej III Rzeczypospolitej w publicystyce londyńskiej „Myśli Polskiej” 1941-1945; Z dziejów kongresów kultury polskiej na obczyźnie; Z rozważań nad przyszłością polonijnego ruchu harcerskiego w świecie; Polityka PRL wobec Polonii i emigracji; Współpraca Naczelnej Dyrekcji Archiwów Państwowych z ośrodkami polonijnymi i emigracyjnymi; Działalność organizacji polonijnych w powstawaniu Zjednoczonej Europy; Działalność delegatury WIN-u za granicą wobec Ruchu Zjednoczonej Europy; Polska tożsamość narodowa wobec integracji Europy.

W zespole drugim (przegląd regionalny — Europa Zachodnia), którego pracami kierował Edmond Gogolewski z Lille, problematyka badawcza grupowała się w czasie trwania sesji trzeciej w obliczu zagadnień francuskich i niemieckich, a w czasie obrad sesji czwartej wokół zagadnień skandynawskich i brytyjskich. Z wygłoszonych referatów można wyróżnić: Polonia francuska w latach 1945-1950 w świetle materiałów Ambasady RP w Paryżu; Powstanie i działalność Stowarzyszenia Wspólnota Polsko-Francuska. Ośrodek Badań i Działania Społeczności Polskiej we Francji; Zjednoczenie Polskiego Uchodźstwa w Niemczech 1949-1989. Bilans dokonań; Polskojęzyczna grupa w Niemczech. Mniejszość narodowa, wspólnota kulturowa czy przykład zmiany pojęcia i znaczenia narodowości w jednoczącej się Europie; Współczesna sytuacja Łużyczan w Republice Federalnej Niemiec; Polska Misja Katolicka i jej działalność w RFN; Polskie drukarnie, wydawnictwa i księgarnie w Niemczech i ich wkład w kulturę kraju osiedlenia; Reemigracja przesiedleńców z RFN na Śląsk w latach 90.; Skandynawistyka i Nagroda im. Stanisława Sawickiego; Współczesne organizacje polonijne w Norwegii; Polacy w Szwecji w powojennym 50-leciu; Polacy w Wielkiej Brytanii w latach 1945-1950 w świetle materiałów Ambasady RP w Paryżu; Udział organizacji społecznych emigracji w działalności niepodległościowej; Emigracja londyńska wobec procesu jednoczenia się Europy po 1945 r.; Polskie periodyki lokalne w Wielkiej Brytanii; Działalność Karola Poznańskiego, konsula generalnego RP w Paryżu i w Londynie, na rzecz polskich emigrantów.

Cieszący się największym zainteresowaniem zespół trzeci (przegląd regionalny — Europa Wschodnia i kraje zamorskie) pod przewodnictwem prof. Andrzeja Targowskiego z Kalamazoo w USA zgromadził badaczy zajmujących się przemianami polonijnymi w pozostałych częściach świata. W sesji piątej skupiono się na problemach ludności polskiej mieszkającej za wschodnimi granicami Rzeczypospolitej, a wśród referatów znalazły się: Polacy na Litwie i Białorusi; Sytuacja Polaków na Litwie i Białorusi w latach 90.; Poziom wykształcenia polskiej mniejszości na Litwie; Straty Kościoła katolickiego na Wileńszczyźnie w okresie sowieckim; Powstanie i działalność polskich organizacji kulturalno-oświatowych i sportowych na Litwie; Ochrona dziedzictwa kulturowego Polaków na Białorusi w dobie Związku Białorusi i Rosji w czasach globalizacji; Status społeczno-ekonomiczny Polonii w rejonie Dyneburga na Ło-

twie; Polaków w Estonii przeszłość, teraźniejszość i perspektywy; Polacy na Ukrainie; Kongres Polaków w Rosji — świt odradzającej się polskości i dążenia do pełni dnia; Nowe formy zrzeszania się Polonii węgierskiej. W sesji szóstej obejmującej kraje zamorskie zreferowano natomiast następujące zagadnienia: Wyzwania polityczne Polonii w Ameryce Północnej w XXI w.; Powstanie Stowarzyszenia Polskich Kombatantów w Stanach Zjednoczonych Ameryki; Archiwizacja materiałów polonijnych w Stanach Zjednoczonych w latach 2000-2010; Działalność wybranych organizacji polonijnych w Kalifornii; Nauczanie języka polskiego za granicą na poziomie szkolnym i uniwersyteckim na przykładzie Seattle w USA; Zarys działalności politycznej Tadeusza Katelbacha na obczyźnie; Polonia w Argentynie i jej wkład w rozwój kraju osiedlenia; Współczesne tendencje przemian w życiu Polonii północnoafrykańskiej.

Dwudniowe owocne obrady zakończono zebraniem plenarnym, któremu ponownie przewodniczył prof. Edward F. Szczepanik. Prof. prof. Z. Szkopiak, E. Gogolewski i A. Targowski przedstawili wyniki obrad w zespołach problemowych. Najciekawsze podsumowanie przedstawił Andrzej Targowski, który przy tej sposobności zaproponował kilka konkretnych wniosków dotyczących wyzwań Polonii w XXI w. Do nich należała np. propozycja budowy „piramidy polonijnej”, czyli centrum polonijnego w Warszawie, finansowanego przez środowiska polonijne na emigracji oraz czynniki rządowe polskie i innych zainteresowanych państw. W tzw. piramidzie polonijnej osoby pragnące wyjechać do innych krajów świata mogłyby najpierw zorientować się, np. jaki wkład w rozwój danego kraju osiedlenia wnieśli Polacy. Ponadto centrum polonijne stałoby się siedzibą informacyjną nie tylko o Polonii za granicą, ale także o historii, kulturze i ekonomice poszczególnych krajach świata.

Do propozycji i postulatów badawczych należało również wskazanie na sytuację mniejszości narodowych w Polsce (np. Litwinów, Białorusinów, Ukraińców) w kontekście sytuacji Polaków żyjących w krajach byłego Związku Radzieckiego. Porównanie to jest zdecydowanie niekorzystne dla autochtonicznych skupisk polskich zamieszkujących w Europie Wschodniej.

Kapituła przyznająca nagrody Rady Porozumiewawczej Badań nad Polonią przedstawiła także sylwetki pozostałych 20 jej laureatów. Statuetki przyznano za osiągnięcia w dziedzinie monografii, publikacji popularnonaukowych i wspomnieniowych, wydawnictw źródłowych, bibliograficznych i informacyjnych. Nagrodzonych zaproszono na uroczystość wręczenia nagród, która odbędzie się w Urzędzie Sejmiku Wojewódzkiego Zielonej Góry.

W dyskusji kończącej zebranie plenarne głos zabrali przedstawiciele nauki z kraju i emigracji. Konstruowano propozycje i postulaty badawcze, które mogłyby doczekać się realizacji w latach następnych. W związku z tym, iż Rada Porozumiewawcza Badań nad Polonią zamierza organizować cykliczne konferencje naukowe, propozycje te mogą zostać zrealizowane na kolejnych spotkaniach naukowych.

W omawianej konferencji wzięto udział ok. 100 osób; poza prelegentami obecni byli również przedstawiciele skupisk polonijnych, twórcy ich organizacji z Europy oraz Stanów Zjednoczonych Ameryki. Spotkania takie mają zatem wymiar integracyjny nie tylko dla środowisk naukowych, ale również dla Polonii mieszkającej poza granicami kraju.

Rada Porozumiewawcza Badań nad Polonią informuje ponadto, że Kapituła Nagrody „Za osiągnięcia w badaniach polonijnych” w składzie: prof. dr hab. Ryszard Sudziński — przewodniczący oraz członkowie: profesorowie Zdzisław Chmielewski, Andrzej Chwalba, Włodzimierz Jastrzębski, Edward Olszewski, Adam Sudoł, Włodzimierz Suleja oraz Edmond Gogolewski (Francja) i Piotr S. Wandycz (USA) postanowiła rekomendować do indywidualnej Nagrody za lata 1990-1999 następujące osoby w kolejności alfabetycznej.

ŻYCIE NAUKOWE

I. W kategorii — prace monograficzne:

- 1) Prof. Eugeniusz Duraczyński — za całokształt dorobku, z podkreśleniem monografii: *Rząd polski na uchodźstwie 1939-1945. Organizacja. Personalia. Polityka*, Warszawa 1993.
- 2) Dr Andrzej Friszke — za całokształt dorobku, ze wskazaniem na monografię: *Życie polityczne emigracji*, w: *Druga wielka emigracja 1945-1990*, t. 1, Warszawa 1999.
- 3) Dr Rafał Habielski — za całokształt dorobku, ze wskazaniem na monografię: *Życie społeczne i kulturalne emigracji*, w: *Druga wielka emigracja 1945-1990*, t. 3, Warszawa 1999.
- 4) Prof. Tadeusz Radzik — za całokształt dorobku, z podkreśleniem monografii: *Polonia amerykańska wobec Polski 1918-1939*, Lublin 1990.
- 5) Prof. Marian S. Wolański — za całokształt dorobku, z podkreśleniem monografii: *Europa Środkowo-Wschodnia w myśli politycznej emigracji polskiej 1945-1975*, Wrocław 1996.

II. W kategorii — prace popularnonaukowe:

- 1) Ewa Berberyusz, *Księżę z Maisons-Laffitte*, Gdańsk 1995.
- 2) Agata i Zbigniew Judyccy — za całokształt dorobku, z wyszczególnieniem pracy: *Les Polonais en France, Dictionnaire biographique*, vol. 1, Paris 1996.
- 3) Tadeusz Kondracki — za monografię: *Historia Stowarzyszenia Polskich Kombatantów w Wielkiej Brytanii 1946-1996*, Londyn 1996.

III. W kategorii — wspomnienia, pamiętniki, studia i materiały:

- 1) Prof. Adam Bromke — za pracę: *Polak w świecie*, Warszawa 1995.
- 2) Dr Mirosław Supruniuk — za całokształt działalności i dorobku, a szczególnie prac redakcyjnych i opracowań naukowych publikacji: *Libella. Galeria Lambert. Szkice i wspomnienia*, Toruń 1998 oraz „*Wiadomości*” i *okolice. Szkice i wspomnienia*, Toruń 1995-1996.
- 3) Prof. Edward Szczepanik — za redakcję serii: *Materiały do dziejów polskiego uchodźstwa niepodległościowego*, t. 1-8, Londyn 1994-1999.

IV W kategorii — wydawnictwa źródłowe:

- 1) Dr Andrzej Krzysztof Kunert — za redakcję naukową pracy: *Rzeczpospolita Polska czasu wojny. Dziennik Ustaw RP i Monitor Polski 1939-1945*, Warszawa 1995.
- 2) Dr Grażyna Pomian — za redakcję naukową pracy: *Wizja Polski na łamach „Kultury” 1947-1976*, t. 1-2, Lublin 1999.
- 3) Dr hab. Wojciech Rojek — za naukowe opracowanie publikacji: *Protokoły z posiedzeń Rady Ministrów Rzeczypospolitej Polskiej*, 1.1-4, Kraków 1994-1998

V W kategorii — bibliografia i informatory:

- 1) Prof. Edward Kołodziej — za całokształt dorobku, z podkreśleniem pracy: *Emigracja z ziem polskich i Polonia 1939-1965. Informator o źródłach przechowywanych w centralnych archiwach państwowych w Polsce*, Warszawa 1996.
 - 2) Dr Roman Nir — za całokształt dorobku, z podkreśleniem pracy: *Catalogue of the Polish American Archives*, vol. 1, The Central Archives of American Polonia 1996.
 - 3) Dr hab. Władysław Stępnik — za publikację: *Archiwalia polskie w zbiorach Instytutu Hoovera Uniwersytetu Stanforda, Naczelna Dyrekcja Archiwów Państwowych*, Warszawa 1997.
- Wyróżnienia za całokształt działalności i twórczości na rzecz Polonii:

- 1) Józef Garliński
- 2) Jerzy Giedroyc
- 3) Gustaw Herling-Grudziński (pośmiertnie)
- 4) Jan Nowak-Jeziorański

Jacek Knopek
Bydgoszcz